

کتابخانه پهلوی

گزارش مختصر مدیر عامل کتابخانه پهلوی

درباره کار یکساله کتابخانه

(۲۵ مهر ۱۳۴۴ - ۲۵ مهر ۱۳۴۵)

کتابخانه پهلوی ، در ۲۵ مهر ماه سال ۱۳۴۴ (۱۷ اکتبر ۱۹۵۵) طبق
فرمان شاهنشاه بصورت يك کتابخانه مستقل سلطنتی تأسیس شد ، و از همان وقت سرپرستی
عالیه آنرا شاهنشاه شخصا " عهده دار شدند .
1965

این کتابخانه بعنوان يك کتابخانه عادی ایجاد نشده است ، بلکه جنبه
يك کتابخانه تخصصی را دارد . هدف از تأسیس کتابخانه پهلوی این است که این کتابخانه
مرکز جهانی آثار و اسناد ایرانی باشد ، یعنی کلیه کلیه کتب خطی فارسی موجود در سراسر
جهان (بصورت اصل یا فتوکپی) و کلیه اسناد و مدارک مربوط به تاریخ و فرهنگ ایران ،
و نیز کلیه آثار چاپی اعم از کتب و مقالاتی که بزبانهای مختلف درباره فرهنگ و تمدن ایران
منتشر شده است و خواهد شد در آن گردآوری شود . تا آنجا که ما اطلاع داریم ، نظیر
چنین مرکزی با این هدف تاکنون در هیچ کشور دیگر ایجاد نشده است .

سرمایه اولیه کتابخانه از عطیه شخصی شاهنشاه تأمین گردید ، و برای اداره آن
يك هیئت امنا ، يك هیئت مدیره و يك هیئت علمی و فنی بوجود آمد . هیئت امنا کتابخانه
عبارتند از همان هیئتی که " شورای فرهنگی سلطنتی " نامیده میشود و از چند سال
پیش در دربار شاهنشاهی مشغول کار است . این هیئت که عالیتین مرجع علمی مملکتی است
مرکب است از : وزیر دربار شاهنشاهی ، وزیر فرهنگ و هنر ، وزیر آموزش و پرورش که هر سه
بر حسب شغل خود در شورای شرکت دارند ، و ۱ نفر از دانشمندان طراز اول مملکت که

اداری کتابخانه را عهده دار است . وی این وظائف را طبق برنامه سالانه ای که بتصویب هیئت امنا^۱ میرسد ، و در موارد مالی آنها را با موافقت خزانه دار کتابخانه که طبق فرمان ملوکانه انتخاب میشود انجام میدهد .

سازمان اداری کتابخانه شامل : دارالترجمه ، دفتر ، سازمان فنی ، قسمت انتشارات و روابط عمومی ، قسمت کتابداری ، و قسمت آرشیو و بایگانی است . در دارالترجمه ، ۸ شعبه مخصوص زبانهای انگلیسی ، فرانسه ، آلمانی ، روسی ، اسپانیائی ، ایتالیائی ، عربی ، و ترکی وجود دارد . قسمت کتابداری ، شامل چهار شعبه : کتابهای خطی ، اسناد ، کتابهای چاپی ، نشریات خاورشناسی است . قسمت فنی ، اداره امور عکس برداری ، فتوکپی ، پللی کپی و لا براتوار را بر عهده دارد . قسمت انتشارات ، مسئول تهیه و چاپ نشریات منظم کتابخانه ، منوگراف ها ، فهرستها و سایر انتشارات کتابخانه بزبانهای مختلف است .

علاوه بر این ، کتابخانه دارای یک هیئت کارشناسی علمی و فنی است که طبق اساسنامه کتابخانه مرکب از ده نفر از متخصصین درجه اول کتاب شناسی ایران است . این ده نفر عبارتند از : رؤسای کتابخانه های سلطنتی ، ملی ، مجلس شورا ، سنا ، دانشگاه تهران ، و پنج نفر دیگر که بعلت صلاحیت شخصی برگزیده شده اند . این هیئت ده نفری مسئولیت کلیه امور مربوط به خرید و سفارش کتب و نشریات و تشخیص ارزش آنها و تعیین درجه اصالت آنها و تهیه فهرست های مختلف از کتب کتابخانه را بر عهده دارند .

کتابخانه پهلوی در آینده دارای يك مركز تحقيقى خاص نيز خواهد بود كه وظيفه آن تتبعات وسيع علمى در كتاب شناسى ايران است . اين مركز راعده‌اى از دانشمندان صلاحيتدار درجه اول ايرانى وغيرايرانى اداره خواهند كرد .

در راه اجراى وظائفى كه بمعهده كتابخانه پهلوى محول است ، اين كتابخانه در يك مقياس بسيار وسيع وجهانى دست بارتباط هاى لازم بين الملى زده است بدين منظور كه قبل از آنكه بكارگردآورى كتب خطى و چاپى و اسناد و نشریات مورد نظر خود بپردازد ، فهرست كاملى از اين كتب و اسناد راتهييه كند ، و بعداً "بارسیدگی" بدرجه اهميت آنها بكار تدریجى تهيه اصل يافتوكي اين اسناد و كتب بپردازد . در حمال حاضر چهار فهرست مستقل ، يعنى فهرست كليه كتب خطى فارسى موجود در ايران و جهان ، فهرست اسناد و مدارك ايرانى موجود در آرشیوها و موزه‌هاى جهان ، فهرست كتب چاپى مربوط بايران بزيانهاى مختلف ، و فهرست مقالات تحقيقى و علمى كه تاكنون در باره ايران از نشریات گذشته جهان بچاپ رسیده ، توسط متخصصين كتابشناسى كتابخانه پهلوى در دست تهيه است .

بدین منظور كتابخانه پهلوى تاكنون در هشتاد و شش کشور جهان بايش از ۴۰۰ مركز علمى خاورشناسى (اكادمى ها ، انستيتوهاى دانشگاهى ، انجمن ها ، مراكز مستقل علمى و تحقيقى) ، و در حدود ۲۰۰ دانشگاه جهان كه در آنها زبان فارسى و زبانهاى ايرانى تدریس و مطالعه ميشود ، و بيش از ۳۰۰ كتابخانه ملى و دانشگاهى ، و بيش از ۴۰۰ موزه و مركز هنرى ، و با قریب ۵۰۰ دانشمند ايران شناس و خاورشناس ارتباط نزديك برقرار كرده است .

تعداد نامه‌هایی که بین کتابخانه پهلوی و این مراکز مبادله می‌شود ، گاه از چند صد نامه در هفته تجاوز میکند .

کتابخانه دارای آرشیو جامعی از عکس‌ها و شرح حال‌ها و آثار و فعالیت‌های علمی جاری کلیه دانشمندان است که در سراسر جهان کار آنها با مطالعات ایران‌شناسی ارتباط دارد ، و بدین ترتیب منظمًا در جریان پیشرفت کارهای ایشان است .

تألیف " تاریخ ایران "

در تاریخ ۱۵ آذرماه ۱۳۴۴ (۶ دسامبر ۱۹۶۵) ، یعنی تقریباً دو ماه پس از تأسیس کتابخانه پهلوی ، طبق فرمان دیگری که از جانب شاهنشاه آریامهر شرف‌فصل در یافت ، کتابخانه پهلوی مأموریت یافت که بر اساس کتب و اسناد و مدارکی که بر حسب وظیفه خود درباره تاریخ و تمدن ایران گردآوری میکند ، دست بگارد وین و انتشار یک تاریخ جامع و کامل ایران گردد که تاکنون جای آن در ایران و جهان خالی بوده است . ، در فرمان ملوکانه تصریح شده بود که میباید این تاریخ صرفاً " متکی بر اسناد و مدارک قطعی و — منعکس‌کننده همه جنبه‌های سیاسی و اجتماعی و مدنی و فرهنگی چند هزار ساله ایران باشد . طبق فرمان همایونی ، کتابخانه موظف گردید این کار بزرگ را پس از گردآوری منابع لازم ، توسط هیئت صلاحیتدار درجه‌اولی از دانشمندان ایرانی و خارجی انجام دهد .

کتابخانه پهلوی که بدین ترتیب افتخار تدوین بزرگ‌ترین سند افتخار ملت ایران و تهیه و انتشار یکی از عالیه‌ترین یادگارهای معنوی عصر پهلوی را عهده‌دار شده بود ، برای —

آنکه این وظیفه را به بهترین صورت ممکن آن انجام دهد دست بگاری گاری سابقه و بزرگ درمقیاس جهانی زد ، یعنی در نظر گرفت قبل از شروع بکار تالیف این تاریخ ، بمنظور تامین یاه همکاری وسیع و همه جانبه بین الملی در امر تشخیص و گردآوری منابع لازم جهت تدوین چنین مجموعه ای ، یک کنگره جهانی ایران شناسان در تهران تشکیل دهد تا در این کنگره کارشناسان ایرانی و بین الملی تاریخ و تمدن ایران آخرین اطلاعات و تجارب خود را درباره تعیین این منابع و طرز تألیف این تاریخ بایکدیگر مبادله کنند ، و ترتیب تامین بهترین نوع همکاری بین الملی را در امر تهیه و تالیف فصول مختلف این تاریخ بدهند .

برای تشکیل چنین کنگره ای ، کتابخانه پهلوی از پیشگاه شاهنشاه کسب اجازه کرد و در تاریخ ۳۰ دی ماه ۱۳۴۴ (۲۰ ژانویه ۱۹۶۶) اجازه تشکیل کنگره جهانی ایران شناسان از جانب شاهنشاه آریامهر توسط دفتر مخصوص شاهنشاهی به مدیر عامل کتابخانه پهلوی ابلاغ گردید .

✓ کنگره جهانی ایران شناسان

بدین ترتیب بود که کتابخانه پهلوی دست بکار تشکیل نخستین کنگره ایران شناسی تاریخ جهان گردید .

این کنگره که بعداً غالب شرکت کنندگان خارجی آن را " موفق ترین کنگره های خاورشناسی " دانستند ، از تاریخ ۹ تا ۱۷ شهریور ۱۳۴۵ (۳۱ اوت تا ۸ سپتامبر ۱۹۶۶) در تهران و اصفهان و شیراز برگزار شد . در این کنگره ، ۱۱۶ دانشمند ایران شناس از ۳۱ کشور جهان و ۸۴ دانشمند ایرانی ، یعنی رویهم ۲۰۰ تن از متخصصان برجسته —

تاریخ و فرهنگ ایران شرکت داشتند . علاوه براین عده زیادی بعنوان ناظر در جلسات کنگره و شعبه های مختلف آن شرکت جستند .

از همان آغاز کار کنگره ، سازمانها و اتحادیه های بین المللی ذیل همکاری کامل خود را در مسائل مورد علاقه کنگره و در امور مربوط به گردآوری منابع تاریخ ایران ، بکتابخانه پهلوی اعلام داشتند :

سازمان جهانی یونسکو — شورای بین المللی فلسفه و علوم انسانی — اتحادیه بیت المللی خاورشناسان — کمیته بین المللی علوم تاریخی — انجمن بین المللی علوم مربوط بماقبل تاریخ و آغاز تاریخ — مجمع بین المللی تحقیقات تاریخی — انجمن بین المللی تاریخ ادیان — شورای بین المللی آرشیوها — انجمن بین المللی کتابخانه ها — کمیته بین المللی لهجه شناسان — کمیته دائمی بین المللی زبان شناسان .

کنگره در روز ۹ شهریور ۱۳۴۱ (۳۱ اوت ۱۹۶۶) در تالار فردوسی دانشگاه تهران بانطق تاریخی شاهنشاه (که متن کامل آن در نشریه مخصوص کنگره جهانی ایران شناسان توسط کتابخانه پهلوی بچاپ رسیده است) گشایش یافت . در نخستین جلسه کنگره ۵۴ پیام و در آخرین جلسه کنگره پیام نخست وزیر ایران و ۳۲ پیام دیگر که از سراسر جهان از طرف رؤسای کشورها ، سازمانهای فرهنگی و علمی بین المللی ، فرهنگستانها ، انستیتوها ، مراکز خاورشناسی ، دانشگاهها ، شخصیت های مختلف سیاسی و فرهنگی جهان بمناسبت تشکیل این کنگره بتهران رسیده بود قرائت شد . میتوان بااطمینان گفت که تشکیل کمتر کنگره علمی در تاریخ جهان ، با چنین استقبال گری از سراسر دنیا مواجه شده است . اعضای کنگره عصر نخستین روز تشکیل کنگره در کاخ سفید سعدآباد

بپیشگاه شاهنشاه آریامهرو شهبانوی ایران باریافتند و مورد عنایت خاص قرار گرفتند .

در جلسات عمومی و جلسه های شعب پنجگانه کنگره (باستان شناسی —

زبان شناسی — علوم و فلسفه و ادیان — ادبیات و هنرها — منابع تاریخی سیاسی و اجتماعی)

روپهم ۹۴ سخنرانی علمی بزیانهای فارسی ، فرانسه ، انگلیسی ، آلمانی ، روسی ،

ایتالیائی ، عربی و ترکی ایراد شد . متن این سخنرانیها در نشریه کامل کنگره ، در بیش

از ۳۰۰ صفحه توسط کتابخانه پهلوی در دست چاپ است .

اتحادیه جهانی ایران شناسان

در آخرین جلسه کنگره ، قطعنامه ای باتفاق آراء صادر شد که در تاریخ

فعالیت های ایران شناسی مقام خاص خواهد داشت . درین قطعنامه ، پس از تجلیل

بپیشاوقه ای از توجهات عالی شاهنشاه و شهبانوی ایران در کار کنگره ، چند تصمیم اعلام شده

بود که مهمترین آنها تشکیل يك " اتحادیه دائمی جهانی ایران شناسان " بود . طبق

همین قطعنامه ، کتابخانه پهلوی در تهران مرکز بین المللی این اتحادیه اعلام گردید .

در این اتحادیه ، کلیه مراکز علمی جهان که مطالعات آنها با تمدن و فرهنگ

ایران ارتباط دارد و کلیه دانشگاههایی که در آنها زبان و ادبیات فارسی تدریس میشود ،

و کلیه دانشمندان ایران شناس از سراسر جهان عضویت خواهند داشت و بدین ترتیب

ازین پس فعالیت های ایران شناسی بین المللی ، بجای صورت پراکنده و منفرد سابق ،

بهمکاری و هم آهنگی وسیعی بر اساس اصول کلی که در تهران تعیین خواهد شد ، انجام

خواهد گرفت . همچنین تحت نظر این اتحادیه ، در آینده هر سه سال یکبار بطور منظم کنگره های جهانی ایران شناسی دریکی از کشورهای شرق و غرب تشکیل خواهد شد .

کتابخانه پهلوی که اکنون نخستین سال عمر خود را طی کرده است ، در آستانه دومین سال خود مفتخر است که توانسته است در همین مدت کوتاه ، آنطور که اراده — بنیانگذار عالیقدر این کتابخانه بوده است ، بصورت يك مرکز فرهنگی در جلوه اول بین المللی درآید و از چنان حیثیت و احترام جهانی برخوردار گردد که شاید بسیاری از مراکز مشابه آن ، با گذراندن ده ها سال هنوز به جزئی از آن نیز توفیق نیافته اند .

خواهد گرفت . همچنین تحت نظر این اتحادیه ، در آینده هر سه سال یکبار بطور منظم کنگره های جهانی ایران شناسی دریکی از کشورهای شرق و غرب تشکیل خواهد شد .

کتابخانه پهلوی که اکنون نخستین سال عمر خود را طی کرده است ، در آستانه دومین سال خود مفتخر است که توانسته است در همین مدت کوتاه ، آنطور که اراده — بنیانگذار عالیقدر این کتابخانه بوده است ، بصورت يك مرکز فرهنگی در جلوه اول بین المللی درآید و از چنان حیثیت و احترام جهانی برخوردار گردد که شاید بسیاری از مراکز مشابه آن ، با گذراندن ده ها سال هنوز به جزئی از آن نیز توفیق نیافته اند .